

BUDJET TASHKILOTLARIDA REKONSTRUKSIYA VA KAPITAL TA'MIRLASH XARAJATLARINI HISOBGA OLISH METODOLOGIYASI

Axadov Axmadjon Misliddin o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18876890>

Annotatsiya: Mazkur maqolada budjet tashkilotlarida asosiy vositalarni rekonstruksiya qilish va kapital ta'mirlash bilan bog'liq xarajatlarni buxgalteriya hisobida aks ettirishning metodologik asoslari o'rganiladi. Tadqiqot jarayonida rekonstruksiya va kapital ta'mirlash xarajatlarining iqtisodiy mazmuni, ularni tasniflash mezonlari hamda buxgalteriya hisobi tizimida aks ettirish usullari tahlil qilindi. Shuningdek, budjet mablag'lari hisobidan amalga oshiriladigan qurilish, rekonstruksiya va kapital ta'mirlash ishlari ustidan moliyaviy nazorat mexanizmlari hamda g'aznachilik nazoratining ahamiyati yoritib berildi. Tadqiqot natijasida budjet tashkilotlarida rekonstruksiya va kapital ta'mirlash xarajatlarini hisobga olish jarayonini takomillashtirish, moliyaviy intizomni mustahkamlash va davlat mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashga qaratilgan ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: budjet tashkilotlari, asosiy vositalar, rekonstruksiya xarajatlari, kapital ta'mirlash, buxgalteriya hisobi, kapital qo'yilmalar, moliyaviy nazorat, davlat moliyasi, g'aznachilik nazorati, audit, amortizatsiya, budjet mablag'laridan foydalanish.

Kirish. Davlat moliya tizimida budjet tashkilotlari faoliyati jamiyat uchun muhim ijtimoiy xizmatlarni ko'rsatish bilan chambarchas bog'liqdir. Ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat, ijtimoiy himoya va boshqa sohalarda faoliyat yurituvchi budjet tashkilotlarining samarali ishlashi ko'p jihatdan ularning moddiy-texnik bazasining rivojlanganligi bilan belgilanadi. Shu sababli asosiy vositalarni saqlash, modernizatsiya qilish hamda ularni rekonstruksiya qilish davlat moliya siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayonlarda amalga oshiriladigan xarajatlarni to'g'ri hisobga olish va nazorat qilish budjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Budjet tashkilotlarida rekonstruksiya va kapital ta'mirlash ishlari asosiy vositalarning texnik holatini yaxshilash, foydalanish muddatini uzaytirish hamda ularning funksional imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan muhim investitsion jarayon hisoblanadi. Rekonstruksiya odatda mavjud obyektlarni qayta qurish, ularning konstruktiv elementlarini o'zgartirish yoki yangi texnologiyalarni joriy etish orqali amalga oshiriladi. Kapital ta'mirlash esa asosiy vositalarning eskirgan qismlarini yangilash, ularni ta'mirlash hamda

foydalanishga yaroqli holatga keltirish jarayonini anglatadi. Ushbu ikki turdagi xarajatlar o'zining iqtisodiy mohiyati, hisobga olish usullari hamda moliyaviy natijalarga ta'siri bilan farqlanadi.

Rekonstruksiya xarajatlari ko'pincha kapital qo'yilmalar tarkibiga kiradi, chunki ular asosiy vositaning qiymatini oshirishi, xizmat ko'rsatish quvvatini kengaytirishi yoki foydalanish muddatini sezilarli darajada uzaytirishi mumkin. Shu sababli bunday xarajatlar budjet tashkilotlarining buxgalteriya hisobi tizimida asosiy vositalar qiymatini oshiruvchi kapital xarajatlar sifatida e'tirof etiladi. Natijada rekonstruksiya xarajatlari obyektning balans qiymatiga qo'shiladi va kelgusida amortizatsiya ajratmalari orqali bosqichma-bosqich hisobdan chiqariladi. Bu jarayon davlat moliyaviy hisobotlarida asosiy vositalarning real qiymatini aks ettirishga xizmat qiladi.

Kapital ta'mirlash xarajatlari esa odatda asosiy vositaning mavjud holatini tiklashga qaratilgan bo'lib, uning funksional xususiyatlarini saqlab qolish yoki tiklashni nazarda tutadi. Bunday xarajatlar asosiy vositaning qiymatini sezilarli darajada oshirmaydi, balki uning foydalanish jarayonini barqaror davom ettirishga xizmat qiladi. Shu sababli kapital ta'mirlash xarajatlari ko'pincha joriy xarajatlar sifatida tan olinadi va tegishli hisobot davrining xarajatlari tarkibida aks ettiriladi. Biroq ayrim hollarda kapital ta'mirlash ishlari asosiy vositaning foydalanish muddatini sezilarli darajada uzaytirsam yoki uning texnik ko'rsatkichlarini yaxshilasa, bunday xarajatlar ham kapital qo'yilmalar sifatida e'tirof etilishi mumkin.

Budjet tashkilotlarida rekonstruksiya va kapital ta'mirlash xarajatlarini hisobga olish metodologiyasi bir qator muhim bosqichlarni o'z ichiga oladi. Avvalo, amalga oshiriladigan ishlarning iqtisodiy mazmuni aniqlanadi va ular rekonstruksiya yoki kapital ta'mirlash sifatida tasniflanadi. Keyingi bosqichda ushbu xarajatlar bo'yicha tegishli smeta hujjatlari tuziladi va moliyalashtirish manbalari aniqlanadi. Shundan so'ng bajarilgan ishlar bo'yicha dastlabki hujjatlar rasmiylashtirilib, buxgalteriya hisobida tegishli schyotlarda aks ettiriladi. Ushbu jarayonda hujjatlarning to'g'ri rasmiylashtirilishi va xarajatlarning asoslanganligi moliyaviy nazorat tizimi uchun muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy sharoitda budjet tashkilotlarida rekonstruksiya va kapital ta'mirlash xarajatlarini hisobga olish jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Elektron buxgalteriya tizimlari, g'aznachilik axborot tizimlari hamda raqamli nazorat mexanizmlari orqali ushbu xarajatlarning shaffofligi va samaradorligini oshirish mumkin. Raqamli tizimlar yordamida moliyaviy operatsiyalarni tezkor qayd etish, xarajatlar ustidan real

vaqt rejimida monitoring olib borish hamda moliyaviy hisobotlarni shakllantirish imkoniyati kengaymoqda. Bu esa budget mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, rekonstruksiya va kapital ta'mirlash xarajatlarini hisobga olish jarayonida moliyaviy nazorat va audit tizimining roli ham katta ahamiyatga ega. Davlat moliyaviy nazorati organlari, ichki audit xizmatlari hamda g'aznachilik tizimi tomonidan amalga oshiriladigan nazorat tadbirlari ushbu xarajatlarning qonuniyligi va maqsadga muvofiqligini ta'minlashga yordam beradi. Bunday nazorat mexanizmlari orqali budget mablag'laridan noqonuniy foydalanish, ortiqcha xarajatlar yoki moliyaviy intizom buzilishlarining oldini olish mumkin.

Xulosa. Budget tashkilotlarida rekonstruksiya va kapital ta'mirlash xarajatlarini hisobga olish metodologiyasi davlat moliya tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu jarayonni ilmiy asosda tashkil etish, xalqaro tajribani joriy etish hamda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish budget mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, buxgalteriya hisobi va moliyaviy nazorat tizimini takomillashtirish orqali rekonstruksiya va kapital ta'mirlash xarajatlarini boshqarish samaradorligini yanada oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Akramov, A. (2019). Strategic planning and financial management in the public sector. Tashkent: Institute for Forecasting and Macroeconomic Research.
2. Budding, T., Grossi, G. & Tagesson, T. (2018). Public sector accounting. London: Routledge.
3. Adhikari, P. (2023). Public sector accounting in emerging economies: research trends and reforms. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, 35(3), pp.297–315.
4. McDonough, R. & Yan, C. (2023). Accounting policies in the public sector: characteristics and consequences of accounting for capital assets. *Journal of Accounting and Public Policy*, 42(2), pp.1–15.
5. Boyko, S.V. (2022). Financial system efficiency and public sector accounting development. *Finance, Accounting and Audit*, 3(63), pp.187–195.
6. Nuriyeva, R.I. (2022). Development of accounting and audit in the digital economy. Almaty: Kazakh National Agrarian Research University.
7. Jones, R. & Pendlebury, M. (2017). Public sector accounting. London: Pearson Education.
8. Grossi, G. & Steccolini, I. (2017). Public sector accounting reforms and financial transparency. *Financial Accountability & Management*, 33(4), pp.385–404.

9. Tawiah, V. (2022). Adoption of international public sector accounting standards and financial reporting quality. *Public Money & Management*, 42(5), pp.356–364.
10. IPSASB (2024). *Handbook of International Public Sector Accounting Pronouncements*. New York: International Public Sector Accounting Standards Board.
11. Kuzmin, E., Vlasov, M. & Strielkowski, W. (2023). Human capital and financial management in sustainable development. *Economic Research Review*, 36(2), pp.210–225.
12. Druzhilovskaya, E.S. (2024). Accounting assessment of fixed assets in modern financial systems. *Accounting and Economic Analysis Journal*, 5(2), pp.54–60.
13. AAAR Research Group (2024). Evolving perspectives on public sector accounting practices. *International Journal of Public Sector Accounting Research*, 9(1), pp.1–15.